

РЕАЛІЇ ПОВОЄННОЇ ДОБИ

УДК 94 (477) «1944/1953»: 316.343.652

© **Дмитро МАЛЕЖИК**

ТВОРЧА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДРУГОЇ РАДЯНІЗАЦІЇ РЕГІОНУ (1944 – 1953 рр.)

Проаналізовано основні шляхи та методи кадрової політики радянської влади щодо західноукраїнської творчої інтелігенції в останні роки Другої світової війни та в період апогею сталінізму. Розкрито роль місцевих творчих спілок у процесі ідеологізації творчої інтелігенції. Визначено основних прибічників та противників процесу радянзації творчої інтелігенції західних областей УРСР.

Ключові слова: Друга світова війна, творча інтелігенція, кадрова політика, творча спілка, репресії.

Успішна розбудова будь-якої держави значною мірою залежить від залучення до всіх сфер життя високопрофесійних кадрів. Розуміючи це, радянське керівництво змушене було йти на співпрацю з представниками старих кадрів західноукраїнської інтелігенції, зокрема й творчої. Особливої гостроти набула ця проблема в післявоєнний період, коли зросли вимоги до творчої інтелігенції та сфери її діяльності, а кадровий резерв був значно обмежений.

Більшовикам була потрібна «своя» інтелігенція, передусім за класовим походженням та ідеологічними принципами. Отже, зважаючи на реальні обставини, партійно-радянські органи змушені були використовувати старих спеціалістів, шукати порозуміння з ними. У перші роки радянської влади залучення й використання так званої буржуазної інтелігенції було основним засобом подолання нестачі кваліфікованих кадрів у культурній і мистецькій сферах. Із зміцненням радянської влади використання старих спеціалістів поступово скорочувалось. Проте в повоєнний період, після остаточного входження до складу СРСР Західної України та приєднання Закарпаття, виникла потреба радянзації та перевиховання місцевої інтелігенції. Ці заходи проводилися з метою якнайшвидшої інтеграції суспільства регіону в радянську систему та розглядались як один з елементів класової боротьби.

Метою дослідження є розкриття особливостей кадрової політики радянської влади на Західній Україні щодо залучення місцевої творчої інтелігенції, вивчення ролі творчих спілок у процесі «перевиховання» західноукраїнських митців, аналіз впливу ідеологічної обробки на місцевих письменників, художників і композиторів.

Питанню перевиховання творчої інтелігенції в Західній Україні в повоєнний період присвячено низку праць як радянських, так і сучасних українських істориків. Найґрунтовніше становище та доля західноукраїнських митців висвітлені в монографії О. Рубльова та Ю. Черченка [11]. Серед найновіших досліджень варто назвати роботи В. Бадяка, Т. Марусик, Р. Попп, Л. Ругаль [1; 2; 9; 10; 12]. Проте комплексної праці, яка б розкривала всі аспекти поставленої проблеми, досі не створено, що посилює актуальність розвідки.

З погляду культури західноукраїнська творча інтелігенція вирізнялася особливою своєрідністю, представляючи різні мистецькі школи, поєднуючи в своїй творчості традиції і новаторство, консерватизм і модернізм, академізм і примітивізм, міцно тримаючи зв'язок із народним мистецтвом та неповторним національним колоритом, перебуваючи в тісних культурницьких зв'язках із країнами Західної Європи [1, 5]. Перебуваючи під владою іноземних держав – Австро-Угорщини і Польщі – західноукраїнське мистецтво не обмежувалося державним контролем. Воно характеризувалося можливістю вільно виражати уподобання й світогляд кожної творчої особистості, висувало на перший план мистецьку вартість робіт, відповідало інтересам українського народу. Більшовицька тоталітарна система розпочала соціалістичні перетворення насамперед із ліквідації всіх національних структур і взялася, як відзначає В. Бадяк, за «колективізацію» творчої інтелігенції [1, 6].

Головні напрями кадрової політики сталінщини на західноукраїнських теренах та провідні принципи взаємодії з місцевою інтелігенцією мали деякі особливості порівняно з іншими регіонами.

По-перше, інтелігенція змушена була йти на службу до радянської влади, бо не мала інших засобів існування. Через це доводилося зраджувати своїм світоглядним і мистецьким засадам, які формувалися впродовж багатьох років, тобто відбувалося фальсифікування власного минулого, беззастережне визнання переваг сталінської системи взагалі й методу соціалістичного реалізму зокрема [11, 229].

По-друге, творча інтелігенція мала змінити своє соціально-політичне обличчя (причому одразу, без підготовчого етапу, як це було на решті території УРСР), стати радянською за поглядами, стилем життя з метою її остаточного переходу до категорії осіб, лояльних до влади. Перебудова старої інтелігенції на нових засадах передбачала насамперед засвоєння й визнання політики пролетаріату-переможця, участь на його боці в боротьбі за соціалізм [15, 26 – 28]. Науковець М. Добрускін визначав такі етапи цього процесу: від недовіри до лояльності, а згодом – до активної співпраці з робітничим класом [455, 11].

По-третє, переродження місцевої «буржуазної» інтелігенції на нову відбувалось під приводом боротьби з «буржуазним націоналізмом». Саме тоді, як зазначають дослідники О. Рубльов та Ю. Черченко, з новою силою нагадала про себе теорія про «загострення класової боротьби», яка використовувалася як прикриття для розгортання репресій, депортацій, розпалювання антагонізму між місцевими й приїжджими фахівцями [11, 7].

Унаслідок цілеспрямованої політики радянського керівництва в перші повоєнні роки формально завершився перехід дорадянських митців на позиції

соціалістичного реалізму. Цей процес був складним, суперечливим, позначився заідеологізованістю всіх сфер життя, схильністю влади до жорстких форм дій, соціального негативізму стосовно інтелігенції. Розглянемо основні форми та методи залучення митців до соціалістичного будівництва.

Головним ідеологічним підґрунтям перевиховання західноукраїнської творчої інтелігенції стала боротьба з концепцією історії України М. Грушевського. Під нищівну критику потрапили також його учні І. Крип'якевич та М. Кордуба, а незабаром звинувачення в «буржуазному націоналізмі» поширилось і на творчу інтелігенцію [14, 39 – 40]. Особливої гостроти критика митців набула в 1947 р., коли 27 липня з доповіддю «Боротьба проти українського націоналізму» у Львові виступив Д. Мануїльський. Наслідком цих подій стало проведення загальних зборів львівських письменників, а згодом й інших творчих спілок, на яких мали провести «роз'яснювальну» роботу з діячами культури і мистецтва [11, 224].

Водночас окремі представники мистецького середовища зберігали власну позицію, яка не збігалась із партійною. Наприклад, директор Державного музею мистецтва І. Свенціцький на одному із засідань СРХУ висловився за надання місту Львову українського статусу, вимагаючи при цьому найменування вулиць, майданів іменами видатних діячів українського народу [1, 71].

Основним засобом для подолання гострої нестачі кадрів у культурно-мистецькій сфері стало спрямування митців з інших регіонів України та СРСР у західні області. Процес переведення творчих кадрів відбувався адміністративним шляхом, без урахування інтересів і потреб людей, які були відірвані від власних родин, житла та місцевості. Частина з них так і не змогла адаптуватися до нових умов і повернулася на попереднє місце проживання. У партійно-радянських методах відчувається домінування політичної доцільності. Вихідці зі східних областей УРСР на практиці втілювати принципи марксизму-ленінізму та інтернаціоналізму, які повинні стати основними й у роботі творчих спілок.

Значна частка прибулих спеціалістів, особливо керівників різних рівнів, не мала відповідного фахового рівня, не була обізнана з місцевими особливостями, припускалася серйозних помилок і прорахунків, зловживань, сприяла русифікації краю. На тлі цього варто розглядати й керівництво культурно-мистецьким життям Західної України.

З метою контролю за підготовкою місцевих творчих кадрів у Львові в 1946 р. було засновано Інститут прикладного та декоративного мистецтва. Для роботи в ньому до Львова було скеровано художників Г. Леонова, В. Любчика, І. Гуторова, І. Годлевського, більшість із яких – члени ВКП(б) [397, 88]. Уже з початком функціонування цього ВНЗ у 1947 р. сюди прибули Б. Косарев, М. Рябінін, Р. Сільвестров, В. Скосаренко, В. Соколов, Ю. Щербатенко, Л. Штеренштейн та ін. [2, 25]. Прибулі обіймали посади і в інших закладах. З лютого 1945 р. кафедру рисунка, живопису і скульптури Львівського політехнічного інституту очолював прибулий із Києва І. Бойченко; завідувала сектором образотворчого мистецтва облвиконкому Л. Кружкова, яка не мала закінченої вищої мистецької освіти [1, 78].

Мігранти з інших регіонів УРСР та СРСР поповнювали лави місцевих організацій творчих спілок. Зокрема, до СРХУ були прийняті росіяни П. Якушев (з Куйбишева), К. Качанов (з Красноярського краю), випускники Київського художнього інституту євреї М. Ліцинер, В. Бунов, демобілізований І. Годлевський. Упродовж 1945 – 1947 рр. у Львів прибули на постійне місце проживання близько 20 художників (10 росіян, 5 українців, 4 євреї та 1 вірменин) [1, 78].

Державна політика, спрямована на зростання кількості росіян та російськомовного населення краю, мала своїм наслідком обмеження використання української мови. Проти національної політики сталінщини до останніх днів життя виступав і офіційно визнаний місцевий письменник Я. Галан. Зокрема, у вересні 1949 р., незадовго до своєї загибелі, він писав у листі до Агітпропу ЦК КП(б)У про викладання у Львівському університеті на юридичному, фізико-математичному й геологічному факультетах переважно російською мовою. Це особливо насторожило львівських старожилів, серед яких був і Я. Галан, адже вони в перші десятиліття ХХ ст. очолювали рух за створення українського національного університету [11, 234].

Організаційний складник перевиховання місцевої творчої інтелігенції полягав у залученні її представників до творчих спілок. Визначальними напрямками діяльності цих організацій стали підтримка соцреалізму як основного методу, втручання у творче життя митців, чіткі тематичні рамки для своїх членів, впровадження класового підходу до літератури та мистецтва. Творчі спілки мали сприяти зростанню кількості митців – вихідців із робітничо-селянського середовища, а також підвищенню їхнього авторитету.

Головним обов'язком місцевої інтелігенції стало опанування особливого творчого методу – соціалістичного реалізму, який, як слушно зауважує В. Бадяк, мав на меті перетворити «члена спілки – митця – у бездумного виконавця ідеологічних уподобань і потреб панівної системи, позбавивши його головного – свободи творчості» [1, 6 – 7]. Та попри це краща частина місцевої інтелігенції «за тривалий час навчилася відстоювати себе, зберігати своє мистецьке обличчя й далеко не завжди працювала на режим, в усякому разі так, як цього він бажав» [1, 7].

Найбільша увага в сталінській системі ідеологічного впливу на населення приділялась СРПУ. В умовах тоталітарної системи держава регламентувала творчі розробки митців, що викликало невдоволення деяких західноукраїнських літераторів. У доповідній записці про стан ідеологічної роботи в парторганізації Львівської області зазначалося: «На одному із засідань Спілки радянських письменників письменниця Ірина Вільде заявила, що письменників обмежують тільки трьома темами, що не можна писати про любов, що писати про українсько-німецьких націоналістів – це означає робити з мухи слона, що вона не може писати про нове село, бо вона має факти про неправильне ставлення місцевої влади до окремих селян» [11, 227].

Творчі спілки постійно перебували під пильним наглядом партійно-репресивних органів, які вистежували за допомогою розгалуженої мережі так званих «інформаторів» (сексотів) настрої митців, маневрували, граючи інколи на національних почуттях місцевого населення [1, 231 – 232, 267 – 276].

Разом із тим багато відомих представників довоєнної західноукраїнської творчої інтелігенції не були прийняті до складу творчих спілок, а значить, вони позбавлялися низки пільг, якими користувались члени цих організацій. Очевидним є факт, що поповнення лав творчих спілок не було стихійним явищем, воно узгоджувалося з позицією КП(б)У, яка намагалась утвердити власні позиції в ідеологічній сфері республіки. Це стало ще одним підтвердженням того, що населення переважно неприхильно сприйняло «нове визволення» власного краю.

У роботі з інтелігенцією Західної України влада активно використовувала матеріальне заохочення. Так, нормативні документи наркому торгівлі 1943 р. і 1944 р. надавали право членам творчих спілок отримувати сухий пайок, позику й допомогу від Художнього фонду СРСР, що давало можливість в умовах повоєнної дійсності елементарному – вижити. Розміри такої допомоги були незначними, продукція не завжди була якісною, часто не доходила до адресата. Відомі представники творчої інтелігенції Львова І. Свенціцький та Ірина Вільде неодноразово на засіданнях творчих спілок звертали увагу на сирий хліб, неможливість одержати продовольчий ліміт у повному обсязі тощо [1, 65].

Водночас виконання завдань партії потребувало суттєвого поліпшення матеріальних умов митців. Особливо значних коштів потребували художники, праця яких вимагала наявності спеціальних майстерень та витратних матеріалів, проте держава впродовж перших років не могла забезпечити належних умов. Кращі можливості мали переважно ті члени спілок, які виконували спеціальні творчі замовлення держави, проте їхня кількість була дуже незначною.

Могутнім знаряддям заохочення було щорічне присудження Державних (Сталінських) премій, причому переважно не за критеріями художньої цінності твору, а з міркувань політичної кон'юнктури [11, 225]. Серед місцевих митців цих відзнак були удостоєні письменники В. Беляєв та Я. Галан (посмертно), композитор А. Кос-Анатольський, художники В. Сколоздра та М. Рябінін. У творчих спілках присвоєння таких нагород було однією з найбільш нейтральних форм залучення діячів мистецтв до будівництва соціалізму.

Однак значно частіше до митців застосовувався жорсткий ідеологічний пресинг, який відзначався особливою масштабністю в період з 1947 до 1949 р. Одночасно з кампанією проти «буржуазного націоналізму» тривала боротьба з нереалістичними течіями та напрямками в мистецтві, яка перетворилася не на культурну дискусію, а на політичну, при цьому на перше місце висувалися не власне творчі характеристики, а ступінь залучення художника в політичне життя країни, відображення ним суспільного життя в мистецтві.

Тоді ж відбулися перші втрати місцевих творчих організацій. 17 листопада 1947 р. на засіданні президії СРПУ з Львівської організації СРПУ за «зрадницьку діяльність» було виключено П. Карманського та М. Рудницького [6, 118]. Це автоматично прирікало митців на поступове зубожіння, оскільки позбавляло можливості друкуватися й мати відносно стабільний літературний заробіток. У вересні 1950 р. президія СРПУ поновила М. Рудницького, з умовою, що митець погодиться поставити

свій підпис у збірнику під назвою «Під чужими прапорами», спрямованому проти «українських буржуазних націоналістів» і виконаному в кращих традиціях холодної війни В. Беляєвим [11, 334]. 24 листопада 1952 р. у лавах спілки було поновлено і П. Карманського, оскільки він, як було заявлено на засіданні СРПУ, «...останнім часом активізувався і видав публіцистичну книгу, у якій викриває мерзенне обличчя Ватикану, та збірку нових поезій» [18, 174]. Отже, повернення до творчого життя часом вимагало чималих компромісів із власною совістю.

Важливим заходом для перевиховання митців-спілчан Західної України було створення всередині спілок партійних осередків. Серед західноукраїнських відділень творчих спілок найпершу первинну партійну організацію було створено в СРПУ (1946 р.), а, наприклад, у СРХУ – лише в 1952 р. Однак аналіз документів свідчить, що партійна організація львівських художників належно не функціонувала. Крім того, головою правління спілки був позапартійний художник Р. Турин. Тому діяльність партійних осередків місцевих спілок поступово переходила під безпосередній контроль Львівського обкому КП(б)У [4, 30].

Надавши місцевій інтелігенції Західної України можливість творчо працювати, компартійне керівництво велику увагу звертало на її ідеологічну «обробку». Ідейно-політичний складник був для партійно-радянських органів традиційно принциповою справою. Так, політичному загартуванню митців мала сприяти розгалужена система більшовицької освіти, яка охоплювала гуртки, семінари, лекції, а також вечірній університет марксизму-ленінізму. Інтелігенція, яка за своїми переконаннями прагнула до загальнодемократичних цінностей, не могла примиритися з одноманітністю духовного життя. Шляхів вирішення цих суперечностей було багато, однак обраний був лише один – встановлення повної монополії ВКП(б) у духовному житті, цілковите підпорядкування культурного життя офіційній ідеології, що супроводжувалося ліквідацією й розпорошенням тих груп інтелігенції, які були нездатні на компроміс та адаптацію інших груп до потреб системи.

На теоретичну переорієнтацію художників спрямовувалася політична освіта (діяльність вечірнього університету марксизму-ленінізму, посилення пропаганди російського та радянського мистецтва), громадсько-політичні кампанії (висунення кандидатом у депутати ВР УРСР І. Свенціцького, інших відомих митців – до місцевих рад), мітинг із приводу «звірячих розправ над демократичними силами Греції», а також практичні дії: 11 майстрів пензля отримали відрядження терміном від 2 тижнів до 1,5 місяця у промислові та сільськогосподарські райони Львівської області для виготовлення портретів відомих людей, змалювання колективізації, колгоспного життя, індустріалізації тощо [1, 99 – 100].

У 1944 р. у Львові розпочав роботу університет марксизму-ленінізму. На 1947 р. тут нараховувалося 764 слухачі, зокрема 140 викладачів вишів та 110 працівників мистецтв. Варто відзначити, що представників місцевої інтелігенції було лише 150 осіб. У 1951 р. в університеті марксизму-ленінізму Львова навчалося вже 303 представники творчої інтелігенції [16, 21].

У звіті про завершення першої повоєнної п'ятирічки йшлося про успіхи політико-виховної роботи серед інтелігенції, її активну участь у виборчих кампаніях тощо.

Однак цю інформацію треба сприймати скептично, хоча «за формою – вони правдиві, бо керівні органи режиму вимагали цієї роботи й підлеглі мусили викручуватися, щоб втриматися на своїх місцях» [1, 135]. Обов'язковим для працюючих інтелігентів стало самостійне вивчення історії ВКП(б), біографій і праць В. Леніна та Й. Сталіна, основ Конституції СРСР. Для представників творчих професій організовувались лекції, доповіді, політінформації на актуальні теми внутрішньої та зовнішньої політики СРСР.

Різноманітні політичні акції, проведені в перші повоєнні роки, які супроводжувались активізацією масово-політичної роботи, створювали в умах місцевого партійно-радянського керівництва ілюзію органічного вrostання радянського способу життя в західноукраїнську дійсність. Однак, попри всі намагання партійного керівництва, ці заходи з поліпшення ідеологічної освіти інтелігенції мали, як правило, лише зовнішній ефект. Про один із таких епізодів довідуємося зі спогадів Л. Крушельницької: «А тоді, в 1947 – 1949 рр., нас привчали до нових порядків, перевиховували. З бібліотеки Академії наук щотижня приходив лектор і вчив нас марксизму-ленінізму. Але робив він це так невміло і наївно, що доводив до нервів Івана Даниловича Старчука, який ще, мабуть, з часів студії на філософському факультеті за Австрії значно краще орієнтувався в працях Маркса, ніж лектор – Головачов» [7, 125]. Подібну реакцію можна простежити і за документами вищого партійного керівництва республіки. Так, у доповідній секретареві ЦК КП(б)У Л. Кагановичу «Про стан ідейно-політичного виховання інтелігенції в Львівській області» зазначалося: «Серед значної частини місцевої інтелігенції поширені буржуазно-націоналістичні погляди, безідейність, аполітичність, низькопоклонство перед буржуазною культурою. Мають місце і прямі антирадянські погляди окремих представників місцевої інтелігенції, що вороже відносяться до місцевої влади. Деякі з них ведуть подвійну політику, зовнішньо афішуючи свою відданість партії, а на ділі сповідують ворожі антирадянські погляди» [8, 508 – 509].

Незважаючи на те, що така політика не досягала своєї успішної кінцевої мети, вона завдала великої шкоди розвитку західноукраїнського мистецтва й негативно вплинула на морально-психологічну атмосферу місцевої творчої інтелігенції.

Важливим засобом ідеологічного контролю за діяльністю інтелігенції стало впровадження системи політичної цензури на західноукраїнських землях. Насамперед це виявилось в тому, що було перекрито всі канали розповсюдження літератури, спрямованість якої так чи інакше не збігалася з офіційною ідеологією. Наявна жорстка цензура відфільтровувала великий масив також мистецької та наукової продукції і таким чином поставила творчу інтелігенцію на службу інтересам партії та забезпечила тотальну ідеологічну обробку населення. Коло тем і сюжетів піддавалося особливо жорсткому регламенту. У газетах і журналах друкувалися списки тем творів, на які оголошувався конкурс, зокрема перемога у війні, висвітлення життя робітників, колгоспних селян, дружба народів, возз'єднання західноукраїнських земель з УРСР тощо. Під впливом засобів цензури та ідеологічного переслідування у представників творчої інтелігенції краю поступово формувалося почуття самоцензури як найефективнішої форми цензури, тобто умисного замовчування автором певних

ідей, поглядів, творчих задумів, які він через різні причини вважає неприпустимим демонструвати.

У повоєнні роки сталінський тоталітарний режим, домагаючись повного підкорення митців західних областей, крім ідеологічної її обробки, широко використовував репресивні заходи – звільнення з роботи, депортації у віддалені райони СРСР, ув'язнення.

Режим створив каральну систему, жертвами якої, зокрема, стали й діячі культури, мистецтва, члени творчих спілок. Серед репресованих виявився також і директор Львівської консерваторії В. Барвінський, який одержав 10 років заслання, у 1949 р. було ув'язнено письменницю О. Дучимінську, художницю Я. Музику. Безліч представників творчої інтелігенції було виключено зі спілок або звільнено з роботи, зокрема письменників П. Карманського та М. Рудницького, художників І. Свенціцького та І. Северу, суворій критиці піддано композитора М. Колесу та ін. [1, 154; 6, 127]. Нагнітало обстановку й резонансне вбивство 24 жовтня 1949 р. Я. Галана, що створило атмосферу посилення пильності, пошуків ворогів у творчих спілках.

Насильство над інтелігенцією, моральне та фізичне знищення кращих її представників зрештою призвело до того, що певна частина митців, залякана і знесилена постійними ідеологічними обробками, хоча й усвідомлювала антигуманний та антинаціональний характер тоталітаризму, йшла на співпрацю з режимом у супереч своїх переконанням.

Якщо на західноукраїнських землях, приєднаних до СРСР ще в 1939 р., процес ідеологічного перевиховання розпочався ще до Другої світової війни, то на Закарпатській Україні він розгортався із самого початку. У цьому регіоні сформувалось унікальне мистецьке середовище, оскільки більшість місцевих художників пройшли мистецькі школи Парижа, Рима, Будапешта, Праги. Відповідно партійно-радянськими органами була проведена значна робота щодо впливу на зміну світогляду художників і формування в них нової мистецької практики [17, 14].

Унаслідок організованих партійно-радянським апаратом та підконтрольними йому творчими спілками заходів у мистецькому середовищі склалася диференціація щодо участі в різноплановому залученні до розбудови різних сфер соціалістичного суспільства представників творчої інтелігенції, які пройшли через систему радянського «перевиховання». Свідченням «перевиховання» старих спеціалістів мала стати їхня широка позаслужбова діяльність, суспільна робота, спрямованість на впровадження соціалістичних основ у життя.

Таким чином, унаслідок цілої системи заходів, спрямованих на залучення західноукраїнської інтелігенції до співпраці з владою, сформувалося кілька категорій інтелігенції. Спираючись на класифікації, запропоновані дослідниками історії Західної України в аналізованій період – С. Гереговою, Т. Марусик і С. Свораком, та базуючись на фактичних відомостях, вважаємо за доцільне поділити представників нової інтелігенції регіону на такі підгрупи: 1) політично активні посланці зі східних регіонів України; 2) невелика група активної прорадянської місцевої інтелігенції; 3) аполітична частина митців, які були налаштовані відносно лояльно до радянської влади; 4) частина

творчої інтелігенції, яка не сприймала радянську владу, а подеколи займала ворожу позицію; 5) емігранти [3, 101; 13, 121]. 3-поміж цих груп найчисельнішою була третя, а найбільш динамічною, особливо в перші повоєнні роки, – перша. Така розстановка сил спостерігалася до завершення періоду сталінщини.

Отже, незважаючи на потужний комплекс заходів, проведених партійно-радянськими органами, мистецьке середовище Західної України не було однорідним у своєму ставленні до радянської влади. Кращі представники творчої інтелігенції намагалися зберегти власну мистецьку та світоглядну самобутність.

Повноцінне використання дорадянської інтелігенції в інтересах влади потребувало залучення всього арсеналу засобів виховання та перевиховання митців. Процес ідейної трансформації старої та створення нової, відірваної від національних традицій, інтелігенції був складним і неоднозначним. До цього радянська влада використовувала різні засоби – від ідеологічного тиску до прямих репресій.

Проте не всі представники творчої інтелігенції однаково реагували на процес перевиховання. Частина митців одразу долучилася до заходів із радянізації, решта займала вичікувальну або й ворожу позицію. Залучивши у творчі організації діячів культури і мистецтв із європейським досвідом, спілки намагалися пом'якшувати партійні нагінки на творчу інтелігенцію, рятувати їх від усіляких викривальних кампаній та зберігати свою мистецьку ідентичність.

Джерела та література:

1. Бадяк В. У лещатах сталінщини. Нарис історії Львівської організації Спілки художників України 1939 – 1953 / В. Бадяк. – Львів: СКІМ, 2003. – 204 с.
2. Бадяк В.П. Фундатори. Львівська національна академія мистецтв 1946–1953 рр. / В.П. Бадяк; [під ред. А. Бокотєя]. – Львів: ЛНАМ, 2007. – 188 с.
3. Герегова С.В. Розвиток вищої освіти в західних областях України (друга половина 40-х – перша половина 50-х рр. ХХ ст. / С.В. Герегова, Т.В. Марусик // Український історичний журнал. – 1997. – № 3. – С. 101 – 108.
4. Державний архів Львівської області. – Ф.Р-1694. – Оп. 1. – Спр. 127.
5. Добрускін М.О. Інтелігенція в радянському суспільстві / М.О. Добрускін. – К.: Тов. «Знання», 1971. – 46 с.
6. Ільницький М.М. Драма без катарсису: Сторінки літературного життя Львова першої половини ХХ століття / М.М. Ільницький. – Львів: Місіонер, 1999. – 212 с.
7. Крушельницька Л.І. Рубали ліс... (Спогади галичанки) / Л.І. Крушельницька. – Львів: Астролябія, 2008. – 352 с.
8. Культурне життя в Україні. Західні землі: Документи і матеріали. – В 2-х т. – К.: Наук. думка, 1995. – Т.1. 1939 – 1953 / Упоряд. Т.А. Галайчак та ін. – 1995. – 749 с.
9. Марусик Т.В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя та діяльності (40 – 50-ті рр. ХХ ст.) / Т.В. Марусик. – Чернівці: Рута, 2002. – 463 с.
10. Попп Р. Інтелігенція Львова у 1944 – 1953 рр.: етносоціальна характеристика / Р. Попп // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного

- університету ім. І. Франка. Збірник наукових праць. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – Вип. 4. – С. 373 – 383; Попп Р.П. Інтелігенція Львова у 1944 – 1953 роках (історико-соціологічний аспект): автореферат дис... на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Р.П. Попп – Львів, 2003. – 18 с.]
11. Рубльов О.С. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20 – 50-ті роки ХХ ст.) / О.С. Рубльов, Ю.А. Черченко. – К.: Наукова думка, 1994. – 350 с.
 12. Ругаль Л.П. Діяльність мистецької інтелігенції Української РСР у 1943 – 1945 рр.: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Л.П. Ругаль. – К., 2009. – 16 с.
 13. Сворак С.Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944 – 1964 рр.) / С.Д. Сворак. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 239 с.
 14. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 614. – 146 арк.
 15. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.70. – Спр. 299. – 39 арк.
 16. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 70. – Спр. 339. – 30 арк.
 17. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України). – Ф.581. – Оп.1. – Спр. 100. – 28 арк.
 18. ЦДАМЛМ України. – Ф. 590. – Оп.1. – Спр. 148.

© **Дмитрій МАЛЕЖИК**

ТВОРЧЕСКАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ВТОРОЙ СОВЕТИЗАЦИИ РЕГИОНА (1944 – 1953 гг.)

Проанализированы основные пути и методы кадровой политики советской власти в отношении западноукраинской творческой интеллигенции в последние годы Второй мировой войны и в период апогея сталинизма. Раскрыта роль местных творческих союзов в процессе идеологизации творческой интеллигенции. Определены основные сторонники и противники процесса советизации творческой интеллигенции западных областей УССР.

Ключевые слова: Вторая мировая война, творческая интеллигенция, кадровая политика, творческий союз, репрессии.

© **Dmytro MALEZHUK**

INVOLVEMENT OF PERSONNEL OF WEST-UKRAINIAN ARTS INTELLIGENTSIA BY SOVIET POWER IN THE LATE YEARS OF WORLD WAR II AND DURING THE FIRST POST-WAR DECADE (1944 – 1953)

It is analyzed the main ways and methods of Soviet staffing policy as to West-Ukrainian arts intelligentsia in the last years of World War II and during the peak of Stalinism. The role of West-Ukrainian regional art unions in the ideologizing of arts intelligentsia is shown. It is

ascertained, that the main ideological basis for re-education of local artists was a struggle with a Ukrainian history conception by M. Hrushevskiy. One of the main way of ideologizing was the involvement of people from Eastern and Central Ukraine, which had to realize the principles of Marxism-Leninism and internationalism. These principles had to be the main in art unions work. It should be mentioned, that many of new-arrived staff had no professional expertise, did not know the local peculiarities and made serious mistakes and miscalculation, facilitating the implementation of russification. State policy, aimed at growing of Russians and Russian-speaking inhabitants, caused a limitation of Ukrainian language using. It is examined, that even pro-Soviet local artists paid attention to the facts of violations as for Ukrainian-speaking people.

It is also ascertained, that one of the most effective way of training of new arts intelligentsia in West Ukraine was a founding of new higher schools, such as Lviv Institute of applied and ornamental arts, Uzhhorod state university

It is researched, that organizational issues of re-education of West-Ukrainian artists were laid on art unions. The main ways of activities of these organizations were supporting of socialist realism as the principal art method, meddling in artistic life of intelligentsia, initiation the strict theme frameworks for their members, founding of class approach to literature and art. Due to art unions a number of peasants and workers by origin among West-Ukrainian arts intelligentsia highly arose.

It is also shown, that ideological work among the Ukrainian artists was enough unified and controlled. Mass and the most elementary forms of them were courses, lecture centres, so-called universities of Marxism-Leninism, history of Communist party circles. West-Ukrainian writers and artists were oriented for execution of journalistic, agitation and educational work, for convergence of their creative works with Soviet positive reality. It caused a politicization of art. The most aggressive way of re-education of West-Ukrainian artists were repressions.

The main achievements and miscalculations of Soviet authorities are determined. It is shown, that the best part of local artists keep their civil and world view opinion, their artistic principles and not always copied the standards of socialist realism.

It is proved, that as a result of involvement of personnel of local arts intelligentsia by Soviet power they can be divided into five subgroups: 1)politically active messengers from Eastern and Central Ukraine; 2)a small group of local pro-Soviet arts intelligentsia; 3)the main part of loyal artists, who were indifferent to politics; 4) a part of arts intelligentsia, which could not apprehend the Soviet power and carried its point; 5) emigrants. Among these subgroups the most numerous was the third one, and the most dynamical was the first one.

Keywords: Second world war, creative intelligentsia, skilled policy, creative union, repressions.